

JOAN SANTANACH I SUÑOL

LES DEFINICIONS LULLIANES DEL MS. 11559
DE LA BIBLIOTECA NACIONAL DE MADRID*

1. INTRODUCCIÓ

Al llarg de tota la producció de Llull s'observa una preocupació per la concreció semàntica dels mots que s'hi utilitzen, habitualment lligada a necessitats derivades del funcionament de la seva Art o com a mitjà de presentació dels elements que la componen. Aquesta preocupació es concreta moltes vegades en sèries de definicions, preferentment de termes tècnics, a les quals el beat remet posteriorment quan ha de posar en funcionament els conceptes definits. Es tracta singularment de les llistes de cent formes, presents a diverses obres i que de vegades, a més, es presenten estretament relacionades amb un altre aspecte tan característic del seu sistema com són les qüestions.¹ Les *centum formae*, això no obstant, no són les úniques llistes de termes que el beat elabora, sinó que als seus textos també trobem altres tipus de vocabularis, entre els quals cal remarcar sobretot la *Taula*

* Aquest treball forma part del projecte de recerca PB97-0653, Ministerio de Educación y Cultura.

1. Com diu el malaguanyat Eusebi Colomer sobre aquest component de l'Art, «Llull erigeix un qüestionari o sistema de "qüestions generals" que inclou les preguntes que hom pot fer a propòsit de qualsevol cosa» (1997: 95). Es tracta d'una llista de nou (o deu) partícules interrogatives que formen part de l'estructura bàsica de l'etapa ternària, i que són utilitzades com una mena d'expansió del mecanisme definitori. Llull fa especialment evident la relació que s'estableix entre els components de les cent formes i les qüestions al final de la quarta distinció de la *Lògica nova*, on tracta de les «c. form[es] o difinició[ns]». Després d'exemplificar amb dues de les formes de quina manera se'ls han d'aplicar les qüestions i després de definir les noranta-vuit restants, afirma que «Aquesta distinció es gran matèria de l'enteniment a aver gran abít de sciència, posan en cascuna forma les dites .x. questions generals per aquella manera que avem tenguda al capítol de individu e de bontat» (vegeu LLULL, 1998: 78). Per a la presència en altres obres lul·lianes de llistes de les cent formes, rarament idèntiques pel que fa als seus integrants, vegeu OS I, 573 n. 3.

d'*esta Art* o *Taula de paraules*.² Més sovint, però, les explicacions de conceptes s'inclouen, de forma més o menys esporàdica, a l'interior dels textos. Aquest procediment, si bé no és estrany en l'obra d'altres autors medievals, en la de Llull té una importància considerable, atès que l'*Art* és una elaboració singular, difícilment assimilable o reduïble a les categories escolàstiques habitualment emprades a l'època. Ramon és conscient de la dificultat que implica utilitzar un llenguatge de vegades molt allunyat del de les obres que circulaven aleshores en àmbits cultes, i especialment problemàtic quan el que fa és adaptar el significat de determinats termes tècnics, normalment ja connotats per la tradició escolàstica, a les necessitats pròpies de la seva obra. Li cal, doncs, especificar el sentit que els atribueix.³

Val a dir que l'elaboració de vocabularis, entesos com a agrupacions de definicions recollides en un apartat concret d'una obra, és una pràctica que Llull desenvolupa sobretot durant la segona etapa de la seva producció artística, la que Antoni Bonner ha batejat amb el nom de ternària i que s'inicia l'any 1290 amb l'*Ars inventiva veritatis*. Formen part d'aquest període llibres com l'*Art amativa*, obra en la qual sembla que cal incloure la *Taula d'esta Art*, escrita el 1290, o l'*Arbre de ciència*, enllestit el 1296, en les pàgines del qual Llull incorpora la primera llista de *centum formae* que li coneixem.⁴ En canvi, la presència d'explicacions de conceptes en el cos dels textos és detectable també en obres de les etapes prèvies a la de l'*Ars inventiva veritatis*.

2. La *Taula d'esta Art*, que conté la definició de vuitanta-nou vocables, és editada a ORL XVIII, 389-398. Antoni Bonner havia plantejat que aquest vocabulari devia formar part de la *Taula general*, obra a la qual l'atribueixen tres manuscrits, en comptes de considerar-la com a part integrant de l'*Art amativa*, a la qual s'havia associat tradicionalment —i en l'edició de la qual l'havia inclosa Salvador Galmés—; vegeu OS II, núm. III.11, ps. 554-555 n. 50. Darrerament, però, Bonner, seguint Viola Tenge, s'ha replantejat aquesta atribució basant-se en el fet que al diccionari apareixen set paraules que no es troben a la *Tabula generalis* i sí —almenys quatre— a l'*Art amativa*; vegeu BONNER, 1995: 93.

3. La consciència que Llull tenia d'usar un llenguatge allunyat del que era habitual en els àmbits cultes i universitaris s'observa, per exemple, en passatges com el tan conegut del pròleg de l'*Art amativa*, on afirma que ha d'usar «alcunes paraules estranyes qui no són en ús en vulgar ni en latí» per tal d'explicar el seu sistema (ORL XVII, 6). Per a aquesta qüestió, vegeu els estudis, ja clàssics, de Francesc de B. MOLL (1957: 196-204), i d'Antoni BADIA I MARGARIT i Francesc de B. MOLL (OE II, 1355-1358).

4. Per a les cent formes en aquesta obra, vegeu ORL XI, 46-95, i OE I, 570-590.

La consulta de llibres artístics —ja siguin formulacions i explicacions de l'Art o bé aplicacions del sistema lul·lià a disciplines concretes— permet constatar fins a quin punt Llull té cura a l'hora de concretar el significat dels termes que emprà.⁵ I això no sols en les obres estrictament artístiques, sinó que també podem observar-ho en llibres adreçats a un públic menys preparat; així, per exemple, al començament de la majoria de capítols de la *Doctrina pueril* o als del *Llibre de santa Maria* trobem breus definicions dels termes al voltant dels quals es bas-teix l'apartat corresponent. En aquestes obres, contràriament a aquelles en què el contingut artístic té un paper central, les definicions no remeten explícitament als mecanismes de l'Art lul·liana, sinó que responen a altres finalitats. Com diu l'autor al pròleg del *Llibre de santa Maria*,

«La intenció per que son diffinicions en est LIBRE es per açò que per les diffinicions donem doctrina a solre les questions e a donar doctrina de loar e de pregar nostra Dona, siguent la natura de les diffinicions dels començaments d'aquest LIBRE» (ORL X, 3-4).

Unes quantes pàgines més avall Llull no sols torna a insistir en la utilitat que atribueix a les definicions en aquest llibre, sinó que arriba fins i tot a elaborar una mínima explicació del terme *definició*:

«diffinició es aquella cosa qui-s converteix ab la cosa demanada, ço es a saber, que diffinició es aquella cosa metexa que hom demana, e per açò per la diffinició damunt dita se sol vostra demanda; d'on, explicant la diffinició loarem nostra Dona» (ORL X, 15).

La finalitat tan específica que es dóna a l'explicació del sentit dels mots en el *Llibre de santa Maria* no s'oposa a la mera funció expositiva o informativa pròpia de les definicions que trobem en d'altres obres no artístiques, com en la ja citada *Doctrina pueril*. En aquest text Llull pretén donar un seguit de coneixements, en general molt bàsics, a uns lectors il·letrats (de nivell cultural sens dubte inferior al que se suposa

5. Per a l'ús de definicions com a mitjà per facilitar l'accés a l'Art, vegeu, per exemple, les citacions procedents de l'*Ars brevis* i de l'*Ars generalis et ultima* que recull BADIA (1983: 31-32).

als del *Llibre de santa Maria*, que han de ser capaços d'interpretar les allegories que conté), i el recurs a les definicions l'ajuda a concretar l'abast semàntic de les qüestions que desenvolupa als capítols de l'obra.

2. DEFINICIONS LULLIANES I APÒCRIFES

L'interès per l'explicitació del significat dels mots és també present en textos produïts per seguidors de l'obra del beat. Entre aquests, sens dubte el més destacable i que s'ha beneficiat d'una major difusió és el *Llibre de definicions*, breu manual introductor al sistema lullià, la tradició textual del qual ha estat poc estudiada i és encara força confusa.⁶ Mateu Obrador, en donar a conèixer l'existència d'aquest opuscle a l'Ambrosiana de Milà, ja va afirmar que és «ben dubtós que aqueix text sia genuïnament lullià».⁷ En conservem versió catalana, en un sol còdex,⁸ i llatina, en onze manuscrits.⁹ A aquests darrers cal afe-

6. Un cas semblant al del *Llibre de definicions* és el del *De definitionibus principiorum*, recull apòcrif publicat al primer volum de l'edició moguntina, a continuació de l'*Ars compendiosa inveniendi veritatem* i de la seva *Lectura* (vegeu MOG I, 477-481 = Int. vii, 45-49). Per a un breu comentari del contingut de l'obra i per a la seva consideració com a text espuri, vegeu BONNER, 1986: 88-89; l'obra té la signatura FD I.12 en una nova versió del seu catàleg que actualment està elaborant Antoni Bonner. D'altres vegades, els reculls apòcrifs de definicions estan constituïts per breus agrupacions copiades en còdexs que contenen textos lullians, com trobem al f. 71^{rv} del ms. 5-1-42 de la Biblioteca Colombina de Sevilla, del xv, on així mateix hi ha, a més d'altres obres, la majoria de les quals són lullianes, diversos textos que remetent a un context interessat pel coneixement del sistema lullià: hi trobem un *Schema Artis Lullianae*, uns *Testimonia sacrae Scripturae de Alphabeto Lulliano*, una *Pertinentiae principiorum Artis generalis*, un *Discursus ad probandum principia Raimundi Lulli*, etc. Vegeu descripcions d'aquest còdex en STEGMÜLLER (1962: 174-176; ROL X, xx-xxii) i GARCÍA DE LA CONCHA (1992: 330-331).

7. Alhora, però, plantejava si no podia ser que es fes referència a aquest tractat als capítols 73, 3, i 91, 19, de la *Doctrina pueril*; vegeu OBRADOR, 1908: 607. BONNER (1977: 47-48) va posar de manifest la manca de consistència d'aquesta identificació.

8. Es tracta del ms. O 87 sup. de la Biblioteca Ambrosiana de Milà, del qual va donar notícia OBRADOR, 1908: 606-607. Vegeu-ne altres descripcions a GUARNERIO, 1908: 497-498; OTTAVIANO, 1930: 15, i PERARNAU, 1991: 68-72. El text català del *Llibre de definicions* ha estat editat per BADIA, 1983.

9. Vegeu-ne la llista a BADIA, 1983: 14-15. El nombre d'onze no és segur, ja que algunes de les referències de Badia, procedents en part de BONNER (1977: 57 n. 84), depenen de bibliografia de vegades poc fiable.

gir els cinc de l'*Introductorium magnae Artis generalis* (o *Liber de universalibus*), text que només tenim en llatí i que fins fa ben poc ha estat considerat com a autèntic, ja que conté passatges clarament deutors d'obres escrites pel beat.¹⁰ No obstant això, arran de la constatació dels nombrosos punts de contacte que té amb el *Llibre de definicions*, s'ha plantejat si ambdues obres no deuen ser producte d'una mateixa compilació de material genuïnament lul·lià, però no deguda directament al beat Ramon. I és que, de fet, ambdues obres comparteixen un mateix plantejament general, i les diferències més remarcables que s'hi detecten es poden reduir a un parell d'omissions importants en l'opuscle conservat a Milà (i als altres manuscrits llatins de l'obra): d'una banda, hi manca un passatge introductori sobre el marc artístic en general, que implica que el text comenci *ex abrupto* amb l'exposició de la figura T, i, de l'altra, tampoc no hi trobem la llista de les *centum formae*.¹¹ L'editora de la versió catalana, doncs, considera que es tracta de dues branques d'una mateixa tradició textual que, en el cas del català *Llibre de definicions*, no sols ha estat objecte, com la resta de testimonis del seu grup, de la supressió de les dues parts esmentades, sinó que, a més, ha patit també un procés d'amplificació. Totes aquestes manipulacions es deuen, probablement, a una voluntat d'adaptar el text a les necessitats dels estudiants de l'Art, que, pel que fa a l'ensenyament en vulgar, respon a unes necessitats específiques. El *Llibre*, doncs, és «una obra para-lul·liana, una barreja de resum genuí de l'Art i de subproducte didàctico-escolar» (BADIA, 1983: 20-33).

Si insistim a mostrar la complexitat de la transmissió d'una obra com el *Llibre de definicions* és per posar de manifest el grau de manipulació —potser hauríem de dir adaptació a unes determinades exigències, en aquest cas didàctiques— a què va arribar a ser sotmès el

10. Per a les versions manuscrites de l'*Introductorium*, vegeu ROL XII, 148, i BADIA, 1983: 17 n. 11. L'obra ha estat editada per Alois Madre a ROL XII, 149-169. També en conservem diverses edicions antigues en llatí, francès i espanyol.

11. Vegeu BADIA, 1983: 16. En la nova versió del catàleg en procés d'elaboració, Bonner inclou els dos textos com a obra apòcrifa sota una única signatura (FD I.13), malgrat que al seu catàleg de 1989 els situés entre les obres escrites per Ramon Llull i els identificés amb una sigla doble (vegeu OS II, 568, III.75a i III.75b). L'autor del catàleg justifica aquests canvis a BONNER, 1988: 71 n. 2.

material procedent dels textos lul·lians. Malgrat tot, en alguns casos, com en el d'aquest opuscle, atesa la proximitat que hi ha encara amb els textos de Ramon dels quals deriva, no se'ls pot considerar pròpiament com a apòcrifs, tot i que el resultat de la manipulació sigui, de fet, una obra diferent. D'aquí que em sembli indicat l'adjectiu *paralul·lià* que emprà Badia per definir aquest tipus de productes, o elaboracions apòcrifes de material extret de textos autèntics. D'aquesta manera es poden distingir enmig del marasme de les creacions lul·lianes apòcrifes, o obres produïdes per seguidors de les doctrines de Ramon d'acord amb uns esquemes, i sovint també amb un llenguatge, lul·lians, però que només tenen amb el beat un deute intel·lectual, no pas material.

3. UN VOCABULARI AMB FINALITATS DIDÀCTIQUES

Un cas paral·lel al del *Llibre de definicions* quant a la utilització de material lul·lià per dur a terme una nova elaboració, encara que molt menys complexa i a partir de textos no pròpiament artístics, és el vocabulari que es conserva als ff. 119-128 del ms. 11559 de la Biblioteca Nacional de Madrid, del segle xv, que és l'objecte d'aquest treball. Consta de cent una definicions extretes majoritàriament de la *Doctrina pueril* i del *Llibre de santa Maria*, encara que també n'hi ha una de l'apòcrif *Benedicta tu in mulieribus*. Es tracta d'obres destinades a un públic diferent del que podia interessar-se pel funcionament de l'Art; especialment la *Doctrina pueril* és escrita pensant en un lector pràcticament mancat de qualsevol tipus de formació, sigui un infant o no. És evident, doncs, que la llista de mots recollits en aquest còdex difícilment podia ser utilitzat amb el mateix objectiu didascàlic que el *Llibre de definicions*, ja que bona part dels termes que la formen remetien a preceptes del catecisme, no pas a la combinatòria artística (malgrat els punts de contacte que hi ha entre aquests dos àmbits, especialment respecte a les agrupacions de vicis i virtuts). A més, el vocabulari és situat al còdex després de dues obres lul·lianes en vers de contingut pietós: els *Cent noms de Déu* i les *Hores de nostra dona santa Maria*. Tot plegat, doncs, apunta cap a un manuscrit compilat amb una finalitat catequètica i doctrinal.

Així mateix, si hem de jutjar per la qualitat de la seva factura, el còdex era destinat a uns propietaris benestants —de fet, va pertànyer al marquès de Santillana i, posteriorment, va formar part de la biblioteca d'Osuna. En relació amb els hipotètics lectors del volum, val a dir que les dues obres de Ramon que conté degueren tenir un cert predicament entre els estaments elevats de l'època, com apunta el fet que es conservin, a més del ms. 11559, al còdex 2 de la Societat Arqueològica Lul·liana, també d'acurada realització; aquest volum és conegut com a *Breviari de dona Blanca*, nom que podria fer referència a la reina Blanca de Nàpols, esposa de Jaume II d'Aragó. En tot cas, no és fora de lloc recordar que Llull va dedicar, l'any 1299, les *Oracions de Ramon* al regi matrimoni format per Jaume i Blanca; aquest text es troba, entre altres volums, al ms. 10103 de la Biblioteca Nacional de Madrid, en una de les guardes del qual es llegeix que conté «Alcune orationi al Sig. Iddio in lingua portughese fatte da dona Bianca Regina d'Aragona».¹²

Els *Cent noms* i les *Hores de nostra dona*, juntament amb el vocabulari, escrits tots per una mateixa mà que no tornem a trobar a la resta del manuscrit, formen probablement el nucli inicial del còdex (ff. 1-128), al qual es degueren afegir més tard la resta d'obres. El contingut dels textos afegits, en bona part no massa posteriors, no desdiu pel que fa a la finalitat pietosa del de les obres lul·lianes que acabem d'esmentar, ja que es tracta majoritàriament de pregàries (n'hi ha alguna de dedicada al mateix Llull) i d'altres textos de tipus espiritual o devot;¹³ cal desta-

12. Vegeu l'obra III.42 del catàleg BONNER. No s'ha de confondre aquesta obra, però, amb la cinquena part de la *Medicina de pecat*, «De oració» —BONNER III.44b—, que és una altra de les obres incloses al *Breviari de dona Blanca*. Per a les referències bibliogràfiques sobre el ms. 11559 de la Biblioteca Nacional de Madrid, vegeu la descripció que incloem en apèndix. Per al ms. 10103 de la Biblioteca Nacional de Madrid, del segle XV, vegeu ORL XVIII, xxxiii-xxxiv; DOMÍNGUEZ BORDONA, 1931: 74-75; PÉREZ, 1958-1970: núm. 1084, i 1971-1973: 10; CASTRO, 1973: 406, i LLULL, 1996: 12-13. I, per al ms. 2 de la Societat Arqueològica Lul·liana, *olim* Biblioteca Aguiló, anomenat *Breviari de dona Blanca*, del XIV, vegeu ORL XX, 301-303; BOHIGAS, 1944: 13, i PÉREZ, 1958-1970: núms. 729-740.

13. Una d'aquestes obres espirituals, la *Nota sobre la missa*, es troba també al f. 2^v del ms. 1022 de la Biblioteca Casanatense de Roma, en versió espanyola. Cal tenir en compte, pel que fa als lectors potencials d'aquests textos, que Josep Perarnau considera que el manuscrit de la Casanatense és «una fuente de primera importancia para co-

car-ne, malgrat que fou escrita per una mà clarament posterior a les altres que es detecten al volum, una oració procedent del *Blaquerna*.¹⁴

4.1. *Contingut del vocabulari*

Com s'ha dit més amunt, als folis 119-128 del còdex actualment conservat a la Biblioteca Nacional de Madrid hi ha diversos passatges procedents de dues obres lul·lianes, la *Doctrina pueril* i el *Llibre de santa Maria*, i un altre de l'apòcrif *Benedicta tu in mulieribus*. No cal dir que en cap moment no s'indica de quines obres procedeixen els textos recollits en aquests folis. Es tracta de les definicions que Lluïll inclou a l'inici de molts capítols de la *Doctrina* (núms. 1-80) i del *Llibre de santa Maria* (núms. 81-101), entre les quals se n'ha intercalat una altra de procedent del *Benedicta* (núm. 17). A les dinou primeres entrades, tret de la núm. 12, les definicions van precedides

nocer la vida interna de los grupos beguinos de la zona galaico-leonesa en el paso del s. XIV al XV» (vegeu PERARNAU, 1975-1976: 509-511, on l'estudiós recull el text de l'*Explicación de la misa en veinte puntos*). És probable, doncs, que hàgim de relacionar, si més no, algunes de les obres afegides al nucli inicial del manuscrit actualment a Madrid amb els ambients d'alta sensibilitat espiritual en què els grups de beguïns desenvoluparen les seves activitats. Per a la descripció del còdex, vegeu PERARNAU, 1974: 190-200, i ROL XVI, XXIV-XXV.

14. Correspon a l'oració que Evast pronuncia després de combregar i abans de recuperar-se de la seva malaltia; vegeu LLULL, 1935-1954: I, 94.24-95.14. El fet d'extreure passatges d'obres lul·lianes, i especialment del *Blaquerna*, amb finalitats devocionals és una pràctica testimoniada en diversos còdexs. Trobem altres oracions procedents del llibre I del *Blaquerna* al f. 33 del ja esmentat ms. 10103 de la Biblioteca Nacional de Madrid; al ms. Vat. lat. 10275 de la Biblioteca Apostòlica del Vaticà, ff. 159^v-160, que, com el volum anterior, és del XV (vegeu ORL XX, 329-330; PÉREZ, 1961: 45-47, i ROL V, 252-254); i al còdex 2 de la Societat Arqueològica Lul·liana, el també esmentat més amunt *Breviari de dona Blanca*. En aquest darrer manuscrit hi ha, als ff. 181-196, diverses pregàries, entre les quals, a més de dues de recollides del *Blaquerna*, en trobem del *Llibre d'home* (III, 1; vegeu ORL XXI, 125-129) i d'altres de procedents de les *Esriptures*. També hi ha oracions extretes del *Blaquerna* al ms. 102-V3-2 de la Biblioteca Bartolomé March de Palma, ff. 40^v-44, si bé en aquest cas pertanyen a l'*Art de contemplació*, cap. 109, i al llibre II, caps. 61, 62 i 66, i se centren en la figura de Maria (per a una descripció del manuscrit, vegeu la introducció de Jordi Gayà a LLULL, 1996: 77-79). Albert Soler està elaborant un estudi sobre les oracions del *Blaquerna* copiades separatament del cos de l'obra, sens dubte amb finalitats més pietoses i pràctiques que literàries.

d'una pregunta en què es demana què és el concepte definit a continuació.¹⁵ L'ordre de les entrades segueix el que presenten els passatges a les obres d'origen, malgrat que s'hi produeixin diverses omissions. És per això que, tot i que al volum manqui un foli davant del 119, on comença el vocabulari, no sembla probable que s'hagi perdut cap definició, ja que la llista s'inicia amb un passatge del cap. 1 de la *Doctrina pueril* (podria ser, en canvi, que sí que s'hagués perdut una rúbrica o una breu introducció que, si més no, diferenciés les definicions dels textos anteriors).¹⁶ A continuació, detallo el contingut del vocabulari, fixant-me en les modificacions que s'hi han dut a terme respecte als textos originals.¹⁷

Les definicions s'inicien, després de la rúbrica «De articles», amb l'explicació d'*article* (núm. 1) i amb les de quatre dels catorze articles de la fe (núms. 2-5); la manca de les de deu d'aquests principis bàsics pot ser deguda al fet que la definició del primer es troba al segon paràgraf del cap. 1 de la *Doctrina pueril*, després de la d'*article*, i que els tres següents s'agrupen al cap. 2, sense que se'n puguin extreure definicions clares; tampoc no hi ha pròpiament definicions de la resta d'articles als caps. 7-12. Pel que fa als manaments (núms. 6-11), manquen els dels caps. 14, 16 (on no s'inclou cap passatge equiparable a una definició), 18 i 22 (Llull ja ha definit *enveja* al capítol anterior, el 21, «No envejaràs la muller de ton proïisma», de manera que no li cal repetir-la en aquest, «No hauràs enveja dels béns de ton proïisma»). Cal destacar específicament el núm. 9, *ladronici*, perquè només la primera part de la definició pertany literalment al cap. 19, 6, de la *Doctrina pueril*; la resta, o bé és producte d'una reelaboració considerable d'algun dels altres passatges del capítol, o bé cal remetre-la a una font —probablement deturpada— que no he identificat. No obstant això,

15. Aquest tipus de qüestions no apareixen mai a la *Doctrina pueril* i sí, en canvi, al *Llibre de santa Maria*, on cada capítol s'obre amb la formulació d'una pregunta per part del personatge de l'ermità a Dona Lausor. El text dels passatges d'aquesta segona obra recollits al vocabulari, doncs, correspon a les explicacions de Lausor.

16. La pèrdua del foli que hi havia entre els actuals 118 i 119 va implicar la pèrdua dels tres darrers versos de l'obra que precedeix les definicions, les *Hores de nostra dona*; per a aquesta qüestió, vegeu més avall, a l'apèndix, la nota 73.

17. Per a canvis de detall i de tipus textual, vegeu, però, l'anotació a l'edició de les definicions.

si ens basem en la pràctica habitual del compilador del vocabulari, que acostuma a intervenir molt poc en els passatges que recull, m'inclino més aviat per la segona possibilitat.

Respecte als sacraments de l'Església, que constitueixen el següent bloc temàtic de la *Doctrina pueril* i que aquí ocupen els nùms. 12-19 (excepte el 17), s'esdevé el mateix que hem observat als articles: s'hi inclou la definició de *sagrament eclesiàstic* (procedent del cap. 23, 1), però no la de *baptisme*, que es troba al paràgraf següent del mateix capítol. Entre les entrades referents als sacraments, trencant la coherència del conjunt, se n'hi ha afegit una sobre el *peccat original*, procedent de l'apòcrif *Llibre de Benedicta tu in mulieribus*.¹⁸ No deixa de ser curiosa, i fins a un cert punt irònica, la inclusió d'aquesta definició entre les dels sacraments d'*orde sagrat* i de *matrimoni*, sobretot si tenim en compte que s'ha omès la de *baptisme*, o sigui, el «mundament de la general colpa, la qual caech en lo humà linatge per obra de peccat» —s'entén, original—, per dir-ho amb les paraules que el compilador va obviar (LLULL, 1972: 78).

Dels dos blocs següents, els que a la *Doctrina pueril* fan referència als dons de l'Esperit Sant (nùms. 20-23) i a les benaurances (nùms. 24-27), no s'inclouen diversos dels elements que els integren, omisió que de vegades pot ser motivada pel fet que als capítols respectius de la *Doctrina* no hi ha explicacions fàcilment utilitzables en un vocabulari compost per entrades breus (és el cas dels caps. 30, 38 i 39); aquesta justificació, però, no és aplicable als passatges dels caps. 31 (la definició és al § 2), 34, 37 i 42. Sigui com sigui, manquen els dons de *saviesa*, *enteniment* i *ciència*, i les benaurances de *regnar*, de *posseïció*, de *consolació* i de *veure Déu*. Un cas una mica a part és el de *fortitudo* (núm. 21), en el qual, sense modificar en essència el que s'affirma al text d'origen, s'ha intervingut més del que acostuma a ser habitual en la resta de definicions (si exceptuem, potser, el núm. 9, esmentat més amunt). D'altra banda, al vocabulari no hi ha cap entrada

18. Cal remarcar, sobre la presència d'aquest passatge al *Benedicta*, la familiaritat de l'espuri autor del llibre amb la pràctica literària i el *modus operandi* del beat, fins al punt d'incloure al començament del § 2 de la primera part de l'obra la definició del concepte sobre el qual es construeix la resta de l'apartat, com sovint trobem en els textos lul·lians autèntics.

que faci referència a l'apartat següent de la *Doctrina pueril*, sobre els goigs de la mare de Déu (caps. 45-51), de gairebé nul·la tradició catequètica, probablement perquè al text no s'ofereixen pròpiament definicions.

Tots els elements que conformen els dos septenaris de les virtuts (núms. 28-36) i dels pecats mortals o vicis (núms. 38-44), contràriament al que hem vist pel que fa a les agrupacions anteriors, són recollits al vocabulari, incloent-hi els termes *salvació* i *damnació* (núms. 37 i 45) que, vistos com a resultat del predomini d'un o altre dels dos septenaris esmentats, tanquen a la *Doctrina pueril* els capítols que s'hi dediquen. Aquestes agrupacions van precedides al còdex de la Biblioteca Nacional per les rúbriques «De les virtuts» i «De ·VII· pecats mortals», respectivament. Sobre el contingut d'aquests apartats, especialment quant a la relació que mantenen amb la font d'on procedeixen, només s'ha de destacar que hi hagi tres entrades dedicades a *fortitudo*, ara entesa com a virtut cardinal, no com a do de l'Esperit Sant (cf. el núm. 21), totes procedents del § 1 del cap. 57 de la *Doctrina* (no s'empra el mateix criteri, en canvi, amb *prudència*, malgrat que la redacció del primer paràgraf del cap. 56 hauria permès allargar-ne la definició o dedicar a aquesta virtut una nova entrada). Al núm. 43, així mateix, retrobem el terme *enveja*, aquesta vegada lligat a un passatge extret del cap. 65 de la *Doctrina pueril*, i no, com hem vist més amunt, com a terme relacionat amb els manaments (cf. el núm. 11).

Aquí s'acaben, també a la *Doctrina pueril*, els preceptes estrictament catequètics i s'entra en l'apartat «De les tres leys» (núms. 46-48). Aquesta secció, que presenta el mateix títol a la *Doctrina*, té la particularitat que a l'obra d'origen està constituïda per cinc capítols, dedicats a la llei natural, a les tres religions del llibre (judaisme, cristianisme, Islam) i als gentils. Al vocabulari, doncs, en manquen dues: la llei islàmica i la «llei» dels gentils, sense definició al tractat pedagògic lullià (al cap. 72, 1, de la *Doctrina* sí que hi ha, en canvi, una explicació del terme *gentils*). La darrera rúbrica que trobem al vocabulari del manuscrit madrileny és «De les ·VII· arts liberals», sota la qual es recullen les definicions d'*art* i de les disciplines del trívium (núms. 49-52) i la de *geometria* (no s'hi inclouen, però, les de les altres tres disciplines del qua-

drívium, o sigui, *aritmètica*, *música* i *astronomia*, les quals es poden trobar, com la de *geometria*, al cap. 74 de la *Doctrina pueril*; també hi trobem la d'altres disciplines comentades per Llull als caps. 75-79 del seu tractat (núms. 54-57), excepte la de *dret* (al cap. 76 de la *Doctrina* es parla dels dos tipus de dret, canònic i civil, però se'ls defineix de forma poc explícita).

La definició 58 prové del cap. 80 de la *Doctrina pueril*, amb el qual comença el darrer apartat d'aquesta obra, que Gret Schib anomena «De matèries diverses».¹⁹ Es tracta de vint capítols on Llull tracta un ventall força ampli de temes, dels quals el compilador del vocabulari que comentem va extreure un bon nombre de definicions (vegeu els núms. 58-80). No recull, però, les explicacions d'*elements* (cap. 94, 1) ni la d'*Anticrist* (cap. 96, 1), com tampoc les dels dos darrers capítols de la *Doctrina*, dedicats respectivament a *infern* (cap. 99, 1) i a *paradís* (cap. 100, 1). En d'altres casos, en canvi, són més d'una les definicions que aprofita d'un sol capítol, ja sigui perquè s'hi tracten dos conceptes, normalment oposats (com al cap. 87, 1, d'on deriven els núms. 65-66, de *vida corporal* i de *vida espiritual*, o al 88, 1, organitzat al voltant de les idees de *mort corporal* i *mort espiritual*, núms. 67-68), o perquè simplement el text lullian afavoreix l'elaboració de dues entrades referents a un mateix concepte (vegeu els termes *moviment racional*, núms. 73-74 —definicions procedents del cap. 92—, i *aventura*, núms. 77-78 —cal remarcar que l'entrada 76, dedicada a *fat*, prové del mateix capítol de l'obra, el 95—). També s'incorporen dues definicions que Llull, al cap. 90, atribueix a *temptació*, si bé en el cas de la

19. Aquesta rúbrica no té tradició en els testimonis medievals de l'obra, i només en un manuscrit del xvii o ja de començament del xviii trobem l'epígraf «De Moralitat» just abans del títol del cap. 80; aquest còdex, que quan Mateu Obrador el va consultar per a la seva edició del 1906 es trobava a la Cartoixa de Valldemossa (vegeu ORL I, xxxvii i 434, i cf. 148 n. 3; és el ms. que designa amb la sigla C) i que Gret Schib no va poder localitzar (vegeu LLULL, 1972: 31), actualment forma part del fons de la Societat Arqueològica Lulliana, sense signatura; vegeu SANTANACH, en premsa. A l'edició de la *Doctrina pueril* publicada a Palma de Mallorca l'any 1736 no hi ha cap títol d'epígraf que distingeixi el cap. 80 i els següents de la resta de l'obra, si bé davant del 68, «De ley de natura», s'ha substituït la rúbrica referent a les tres lleis per una altra on llegim: «Part novena. De las restans cosas dignas de esser sabudas de tots los christians» (vegeu LLULL 1736 i, per a la descripció del volum, RD 311).

segona d'aquestes entrades s'ha escrit per error, en lloc de *temptació*, *contemplació* (núms. 70-71). Finalment, cal remarcar que, malgrat que el cap. 89 es dediqui a *hipocresia* i *vanaglòria*, al vocabulari només s'ha recollit la definició de la primera (núm. 69), situada al § 1, i no, en canvi, la de la segona, que es pot llegir al § 2.

Pel que fa a les entrades de 81 a 101, hi ha, com s'ha dit, un canvi de font, ja que aquestes procedeixen del *Llibre de santa Maria*. Aquesta obra, a diferència de la *Doctrina pueril*, els capítols de la qual estan estructurats en diversos apartats, és formada per un únic bloc de trenta capítols. Tampoc en aquest cas s'han recollit totes les definicions que es poden trobar a l'inici dels apartats que componen el llibre, sinó que s'ha prescindit de les d'alguns dels capítols inicials. Així, no hi trobem *bondat* (cap. 1; tampoc hi ha, d'aquest mateix capítol, l'explicació de *definició* que he recollit més amunt), *granea* (cap. 2), *poder* (cap. 4), *saviesa* (cap. 5), *amor* (cap. 6), *virtut* (cap. 7), *veritat* (cap. 8), *glòria* (cap. 9) ni *justícia* (cap. 12). Aquesta tria, contra el que pugui semblar, en cap moment no és motivada per una voluntat d'evitar repeticions respecte a les definicions incloses basant-se en el text de la *Doctrina pueril*, ja que, d'aquestes, sols n'hi ha dues que ja tinguin entrada al vocabulari (es tracta de *glòria*, núm. 4, i *justícia*, núm. 31), i, en canvi, s'han repetit les de *misericòrdia* (núms. 24 i 84), *fe* (núms. 28 i 91) i *esperança* (núms. 29 i 92).

L'anàlisi del contingut del vocabulari, doncs, apunta vers un compilador interessat a agrupar definicions bàsicament de tipus catequètic i devocional, encara que tampoc no prescindeix d'alguns termes propis d'altres àmbits que troba a les seves fonts. En cap moment, però, no fa l'efecte de tenir una idea massa preconcebuda de què hi vol incloure ni en quin ordre, ja que generalment es limita a copiar els passatges que li interessin a mesura que els va trobant (d'aquí la fidelitat a la correlació que tenien en els textos d'on els treu), sense donar-los ni una ordenació ni una estructura que en faciliti la consulta i la localització, i que ens permeti valorar amb algun element de judici més clar la finalitat del recull. Té tendència, a més, a adoptar les explicacions que li vénen donades pràcticament sense intervenir-hi, i a prescindir de la majoria dels passatges que requeririen una excessiva tasca d'adaptació per tal de ser inclosos en el vocabulari.

4.2. *El text de les definicions lul·lianes del ms. BNM 11559*

La transcripció del text de les definicions lul·lianes s'ha fet d'acord amb els criteris més habituals en l'edició de textos catalans antics: s'han desenvolupat les abreviatures, s'han separat els mots segons els usos actuals i s'ha regularitzat l'ús de majúscules i minúscules; s'han adequat a la normativa fabriana l'accentuació gràfica, l'ús de la dièresi, de l'apòstrof, del guió i del punt volat, i s'han regularitzat les grafies *i/j*, *u/v* i *c/ç*. Així mateix, uso el punt volat per marcar les elisions que no tenen representació en la normativa moderna. En nota remarco els errors evidents que presenta el text, com també, quan es tracta de lliçons divergents representatives encara que no necessàriament errònies, els passatges paral·lels dels textos lul·lians (i pseudolul·lià) dels quals procedeixen les definicions. Per a la *Doctrina pueril* faig servir el text establert per Gret Schib a LLULL, 1972, i per al *Llibre de santa Maria* i el *Llibre de Benedicta tu in mulieribus*, el text de Salvador Galmés publicat a ORL X.

[TEXT]

DE ARTICLES

[1] Què són articles? Article[s] són creure e amar veres coses e meravelloses de Déu.

Doctrina pueril, cap. 1, 1.

[2] Què és creador? Creador és faedor que ha fet lo món de no-res.

Doctrina pueril, cap. 3, 1.

[3] Què és recreació? Recreació és recobrar ço que havia perdut nostre senyor Déus en son poble. E recreació és tolre al demoni son poder, lo qual havia sobre nosaltres²⁰ en peccat e en error.

Doctrina pueril, cap. 4, 1 - inici 2.

20. *nosaltres*: la primera *s* és interlineada. El passatge que hi ha a continuació d'aquesta paraula forma part, en les edicions modernes de l'obra, del paràgraf 2 del capítol.

[4] Què és glòria? És contínua e freqüenta benenança, sens null cessament en loar aquell qui dóna la glòria.

Doctrina pueril, cap. 5, 1.

[5] Què és concepció? Concepció és lo ajustament que·ll fill de Déu féu a ci [de] la natura humana, qui²¹ | [f. 119^v] fo ajustada a la²² natura divina per gràcia de Sant Spirit.

Doctrina pueril, cap. 6, 1.

[6] Què és manament? Manament és fer ço²³ que és deguda²⁴ cosa a ésser feta.

Doctrina pueril, cap. 13, 1.

[7] Què és colre? Colre és fer festa en la qual sia fet remembrament de Déu e de oració e de les obres²⁵ que hom ha fetes en la setmane.

Doctrina pueril, cap. 15, 1.

[8] Què és homey? Homey és destrouir e ociure los hòmens, los quals Déu vol que viven.

Doctrina pueril, cap. 17, 1.

[9] Ladronici, què és? És tolre ço que Déu ha donat, o ladronici és contractació de autruy[s] coses contra lo voler d'aquell a qui Déu les ha comanades.

Doctrina pueril, cap. 19, 6.²⁶

[10] Testimoni, què és? És representar a jutge ço que do mèrit o pena. | [f. 120]

Doctrina pueril, cap. 20, 1.

21. *qui*: repeteix aquesta partícula al començament del f. 119^v.

22. *a la*: *Doctrina pueril* «ab».

23. *fer ço*: ms. «força».

24. *deguda*: *Doctrina pueril* «leguda».

25. *obres*: la -s és interlineada.

26. Com s'ha dit més amunt, només la primera part de la definició prové de la *Doctrina pueril*. Desconeixem la font del passatge —probablement defectuosa, ja que el mot *contractació* no fa sentit— a partir de «o ladronici és...».

[11] Envega, què és? Enveya és desigar ab tristícia autruys béns.
Doctrina pueril, cap. 21, 1.

[12] Sagrament eccle[s]iàstich és atorgament de coratge a sig[n]ificar²⁷ misterii miraculós, per lo qual és il·luminada la via de la celestial glòria.

Doctrina pueril, cap. 23, 1.

[13] Què és confirmació? Confirmació és figura e consentiment del babtisme.

Doctrina pueril, cap. 24, 1.

[14] Què és sacrifici del cors de Jhesuchrist? És invisible gràcia feta en forma visible, ço és l'òstia sacrada, la qual és transustanciade en vera carn de Jhesuchrist.

Doctrina pueril, cap. 25, 1.

[15] Què és penitència? Penitència és contricció de cor e amergor de ànima per los peccats que feyts ha. | [f. 120^v]

Doctrina pueril, cap. 26, 1.

[16] Què són òrdens? Són sagrament, lo qual és donat als oficials de Sancta Esgleya.

Doctrina pueril, cap. 27, 1.

[17] Què és peccat original? Peccat original és deffalliment primitiu²⁸ accidental e esdevengut en natura humana per lo desviament dels primers pares.

Llibre de Benedicta tu in mulieribus (ORL X, 293).

[18] Què és matrimoni? Matrimoni és ajustament ordonat corporal e spiritual per haver fills que sien servidors de Déu.

Doctrina pueril, cap. 28, 1.

27. a sig[n]ificar: *Doctrina pueril* «e santificat».

28. *primitiu*: ms. «primatiu».

[19] Què és extrema unció? Extrema unció és lo darrer sagrament de Sancta Esgleya, lo qual referma e conferma tots los altres.

Doctrina pueril, cap. 29, 1.

[20] Consell de Sant Spirit és aquella cosa per la qual los hòmens fan bones obres e han volentat²⁹ | [f. 121] de çassar³⁰ mal e de fer bé.

Doctrina pueril, cap. 32, 1.

[21] Ffortitudo és fermetat de coratge per lo qual vencen lurs enemichs e los delits d'aquest món.³¹

Doctrina pueril, cap. 33, 1.

[22] Pietat és coratge pacient en la passió de son proïсме.

Doctrina pueril, cap. 35, 1.

[23] Temor és conèxer sa minoritat³² en³³ la majoritat de son major, envers lo qual ha fet deffalliment.

Doctrina pueril, cap. 36, 1.

[24] Compliment és la celestial beneuyrança que complex atalentament de justícia desigant obres d'esperança e de caritat³⁴ e les altres.

Doctrina pueril, cap. 40, 1.

[25] Misericòrdia és virtut per la qual són perdonades colpes e són donats dons a aquells qui los³⁵ merexen. | [f. 121^v]

Doctrina pueril, cap. 41, 1.

29. *volentat*: la -t és interlineada.

30. *çassar*: ms. «cassar»; llegiu «cesar».

31. Passatge força modificat. Al capítol 33 de la *Doctrina pueril*, «De fortitut que'l Sant Sperit dóna», llegim: «Lo Sant Sperit, fill, dóna als hòmens fort coratge per lo qual vencen e apoderen lurs enemichs e los delits d'aquest món, qui són enemichs de la glòria de l'altre segle».

32. *minoritat*: la darrera síl·laba de la paraula és interlineada.

33. *en*: *Doctrina pueril* «e».

34. *cavitat*: la -t és interlineada.

35. *los*: ms. «no·s».

[26] Paciència és refrenar³⁶ voler³⁷ ocasionat per ira convertida en caritat.

Doctrina pueril, cap. 43, 1.

[27] Mèrit és guardó promès per guardó del regne dels cels a aquells qui per la amor de Déu sostendran en aquest món persecucions, treballs, ontes e tribulacions.

Doctrina pueril, cap. 44, 1.

DE LES VIRTUTS

[28] Fe cathòlica és creure veres coses invisibles convenients a christiana religió.

Doctrina pueril, cap. 52, 1.

[29] Esperança és ço en què està nostra salvació.

Doctrina pueril, cap. 53, 1.

[30] Caritat és amar Déu e son proïme.

Doctrina pueril, cap. 54, 1.

[31] Justícia és retre a cascun ço que és son dret. | [f. 122]

Doctrina pueril, cap. 55, 1.

[32] Prudència és obra virtuosa de voluntat qui ama bé e esquivava mal.

Doctrina pueril, cap. 56, 1.

[33] Ffortitudo és fforça de coratge qui esforça los poders de la ànima spirituals.

Doctrina pueril, cap. 57, 1.

36. *refrenar*: *Doctrina pueril* «refrenat».

37. *voler*: al ms. s'afegeix «e»

[34] Ffortitudo és enfortiment de ànima, per la³⁸ qual és vivificada força corporal.

Doctrina pueril, cap. 57, 1.

[35] Ffortitudo és nobilitat e seguretat de coratge.

Doctrina pueril, cap. 57, 1.

[36] Temprança és refrenar voluntat estant enfre dues extremitats contràries en quantitat.

Doctrina pueril, cap. 58, 1.

[37] Salvació és beneuyrança de sant e de sancta eleta per nostre senyor Déu en sa glòria, que no ha fi.

Doctrina pueril, cap. 59, 1.

DE ·VII· PECCATS MORTALS | [f. 122^v]

[38] Glotonia és destemprament de³⁹ desig en menjar e en beure, e en menjant e bevent més que no cové.

Doctrina pueril, cap. 60, 1.

[39] Luxúria és desig no sadolable contrariós a orde de matrimoni.

Doctrina pueril, cap. 61, 1.

[40] Avarícia és ajustar coses qui són supèrflues e són necessàries als pobres, les quals coses per insadolable voler són vedades als pobres, per lo qual vedament han los pobres fam, set, fret, nuetat, malaltia, tristícia, mort.

Doctrina pueril, cap. 62, 1.

[41] Accídia és tristícia de ànima agreujada del bé de son proïsme.

Doctrina pueril, cap. 63, 1.

38. *la: Doctrina pueril* «lo».

39. *destemprament de: Doctrina pueril* «destemprat».

[42] Ergull és oppinió e·talantament de coratge que ço qui és vil, que⁴⁰ | [f. 123] sia noble, e ço qui és noble sia vil.

Doctrina pueril, cap. 64, 1.

[43] Enveya és voler altruy béns sens meritòria possessió.

Doctrina pueril, cap. 65, 1.

[44] Ira és torbament de pensa qui destrouex la conveniència de volentat e intelligença.

Doctrina pueril, cap. 66, 1.

[45] Dampnació és perdre la celestial glòria e⁴¹ ésser sotsmès a infernals penes sostenir, qui no han fi.

Doctrina pueril, cap. 67, 1.

DE LES TRES LEYS

[46] Ley natural és manament intel·ligible, per rahonable discreció entès, per ésser obedient a Déu.

Doctrina pueril, cap. 68, 1.

[47] Ley veylla és establiment scrit, manat e donat per Déu a Moysès.

Doctrina pueril, cap. 69, 1.

[48] Ley nova és de gràcia de Déu, | [f. 123^v] fundade sobre ley natural e sobre ley veylla escrita; e·l fundament major de la lig nova és l'ajustament e·l ligament del fill de Déu e de la natura humana presa del ventre virginal⁴² de nostra dona gloriosa.

Doctrina pueril, cap. 70, 1.

40. *que*: manca al text de la *Doctrina pueril*.

41. *e*: al ms. s'afegeix «a».

42. *del ventre virginal*: manca al text de la *Doctrina pueril*.

DE LES ·VII· ARTS LIBERALS

[49] Ars és ordonament e establiment de conèixer la fi de la qual vol hom haver conexença.

Doctrina pueril, cap. 73, 1.

[50] Gramàtica és dretament parlar e scriure.

Doctrina pueril, cap. 73, 1.

[51] Lògica és demostració de veres coses e de falsses, per la qual hom sap parlar dretament e sophística. | [f. 124]

Doctrina pueril, cap. 73, 4.

[52] Rethòrica és parlar bellament e ordonade, per lo⁴³ qual són plamentment oïdes paraules.

Doctrina pueril, cap. 73, 9.

[53] Geomatria és doctrina de formas inmovables, multiplicades en nombre⁴⁴ en humana pensa.

Doctrina pueril, cap. 74, 1.

[54] Theologia és sciència en parlar de Déu.

Doctrina pueril, cap. 75, 1.

[55] Natura⁴⁵ és comensament d'alguna cosa e ésser ocasió⁴⁶ de cosa natural.

Doctrina pueril, cap. 77, 1.

[56] Medecina és sciència de conjúyer ço que és natural a conservar natura e a retornar-la en ço que ésser solia en lo cors animat.

Doctrina pueril, cap. 78, 1.

43. *lo*: *Doctrina pueril* «la».

44. *nombre*: al ms. s'afegeix «e».

45. *Natura*: *Doctrina pueril* «Natures». El terme fa referència a la *filosofia natural* o *ciència de natures*, com es diu al títol del capítol corresponent de la *Doctrina pueril*.

46. *ésser ocasió*: *Doctrina pueril* «és ocasió a ésser».

[57] Ars mechènica és sciència lucrativa manual per donar sustentació a vida corporal.

Doctrina pueril, cap. 79, 1.

[58] Príncep és home que ha senyoria per elecció sobre altres hòmens | [f. 124^v] per ço que los tinga en pau per temor de justícia.

Doctrina pueril, cap. 80, 1.

[59] Clergue és hom logat a pregar Déu per lo poble, e a mostrar la via perdurable per doctrina de paraules e per eximpli de sancta e honesta vida.

Doctrina pueril, cap. 81, 1.

[60] Religiós⁴⁷ és sobirana virtut en home⁴⁸ ordonat a regle contemplativa e a renunciament de la vida activa.

Doctrina pueril, cap. 82, 1.

[61] Convertir és endressar los erra[t]s a via de veritat per ésser participant[s] ab los cathòlichs en vida perdurable.

Doctrina pueril, cap. 83, 1.

[62] Oració és elevament devot e piadós pensament a Déu de demanar beneuyrança eternal, | [f. 125] o pregar Déu dels béns qui's convenen a esta vida temporal.

Doctrina pueril, cap. 84, 1.

[63] Ànima és sustància spiritual rahonable, donant forma al cors que viva.⁴⁹

Doctrina pueril, cap. 85, 1.

[64] Cors vivent⁵⁰ és ens⁵¹ compost dels quatre elements.

Doctrina pueril, cap. 86, 1.

47. *Religiós*: *Doctrina pueril* «Religió».

48. *home*: al ms. s'afegeix «e».

59. *que viva*: *Doctrina pueril* «humà».

50. *vivent*: *Doctrina pueril* «humà».

51. *ens*: manca al text de la *Doctrina pueril*.

[65] Vida corporal és actualitat per la qual viu lo cors.
Doctrina pueril, cap. 87, 1.

[66] Vida spiritual és amar Déu.
Doctrina pueril, cap. 87, 1.

[67] Mort corporal és departiment de cors e de ànima.
Doctrina pueril, cap. 88, 1.

[68] Mort spiritual és⁵² la ànima que's lunya de Déu.
Doctrina pueril, cap. 88, 1.

[69] Ypocresia és semblança de virtut en ço que és vici amagat.
Doctrina pueril, cap. 89, 1.

[70] Temptació és esprovament⁵³ per lo qual enteniment és certificat. | [f. 125^v]
Doctrina pueril, cap. 90, 1.

[71] Contemplació⁵⁴ és ocasionament per lo qual ve la fi.
Doctrina pueril, cap. 90, 1.

[72] Nodriment és acostumar a altre a custumance per la qual sia pus prop a obra natural, cor enaxí com natura seguex son cors e no's desvia de sa obra, enaxí los infants en lo comensament se acostumen a bons nodriments o a mals.
Doctrina pueril, cap. 91, 1.

[73] Moviment racional és cogitació moguda de cogitar la una cosa après l'altre.
Doctrina pueril, cap. 92, 1.

52. és: a la *Doctrina pueril* s'afegeix «en».

53. *esprovament*: ms. «reprovament».

54. *Contemplació*: *Doctrina pueril* «temptació».

[74] Moviment racional és atalentament o aïrament de ànima a ésser e a no⁵⁵ ésser.

Doctrina pueril, cap. 92, 1.

[75] Custuma és envellida perseverança en semblants coses agradables.

Doctrina pueril, cap. 93, 1.

[76] Ffat és natural ordonament | [f. 126] de coses vinent[s] per la⁵⁶ providència divina.

Doctrina pueril, cap. 95, 1.

[77] Aventura és ço que és desigat e ve a ventura sens ordonament de pensa.

Doctrina pueril, cap. 95, 1.

[78] Aventura és esdevenir ço qui no és aüt⁵⁷ en entenció per cogitació de pensa.

Doctrina pueril, cap. 95, 1.

[79] Edat és temps mesurat e espay⁵⁸ de vida a les coses vivents per lur vida.

Doctrina pueril, cap. 97, 1.

[80] Àngell és de⁵⁹ sustància invisible incorporal qui sempre veu Déu.

Doctrina pueril, cap. 98, 1.

[81] Perseverança és ço per què bontat, granea, poder e los⁶⁰ altres perseveren en ço que són e en ço que fan.

Llibre de santa Maria, cap. 3, 1 (ORL X, 34; OE I, 1167).

55. *a no*: ms. «no a».

56. *la*: ms. «lo qual».

57. *aüt*: ms. «alt».

58. *espay*: la e és ratllada.

59. *dé*: manca al text de la *Doctrina pueril*.

60. *los*: *Llibre de santa Maria* «les».

[82] Gràcia és elecció de perssona sobre mereximent o⁶¹ donar de grat | [f. 126^v] coses bones a aquells qui no les han perservides.

Llibre de santa Maria, cap. 10, 1 (ORL X, 81; OE I, 1184).

[83] Sanctedat és puritat de bontat, granesa, perseverança e los⁶² altres.

Llibre de santa Maria, cap. 11, 1 (ORL X, 87; OE I, 1187).

[84] Misericòrdia és perdonar culpes e peccats, e donar coses bones e proffitoses.

Llibre de santa Maria, cap. 13, 1 (ORL X, 99; OE I, 1191).

[85] Beutat és aquella cosa qui dóna alegrança vehent, oynt e imaginant, menbrant, entenent e amant.

Llibre de santa Maria, cap. 14, 1 (ORL X, 107; OE I, 1194).

[86] Virginitat és entegritat de cors e de pensa contra carnal desig.⁶³

Llibre de santa Maria, cap. 15, 1 (ORL X, 113; OE I, 1197).

[87] Valor és aquella cosa per què val bondat, granea, perseverança e poder e les⁶⁴ altres.

Llibre de santa Maria, cap. 16, 1 (ORL X, 120; OE I, 1199).

[88] Humilitat és aquella cosa que | [f. 127] fa enclinar les coses més nobles a servir e honrar les meyns nobles.

Llibre de santa Maria, cap. 17, 1 (ORL X, 127; OE I, 1202).

[89] Dona és aquella fembra que ha desots si servents e servidors qui la servexen e la honren.

Llibre de santa Maria, cap. 18, 1 (ORL X, 133; OE I, 1204).

[90] Honrament és ço per què los uns hòmens fan honor e reverència als altres.

Llibre de santa Maria, cap. 19, 1 (ORL X, 139; OE I, 1206).

61. o: *Llibre de santa Maria* «e».

62. los: *Llibre de santa Maria* «les».

63. desig: *Llibre de santa Maria* «delit».

64. les: ms. «los».

[91] Ffe és aquella cosa per la qual hom creu coses veres sens que no n'ha experiència ni argument.

Llibre de santa Maria, cap. 20, 1 (ORL X, 147; OE I, 1210).

[92] Sperança és desirar haver les coses esdevenidores amables, les quals par que's pusquen haver per algunes semblances.

Llibre de santa Maria, cap. 21, 1 (ORL X, 155; OE I, 1213).

[93] Continència és amesurat atalentament d'aquelles coses de què l [f. 127^v] hom se te⁶⁵ ppaguat.

Llibre de santa Maria, cap. 22, 1 (ORL X, 164; OE I, 1216).

[94] Paciència és soffarir passió en pau, sens ira de coratge.

Llibre de santa Maria, cap. 23, 1 (ORL X, 172; OE I, 1219).

[95] Pietat és ço que dóna passió e dolor⁶⁶ de coratge per aquells que han fretura e són en tribulació.

Llibre de santa Maria, cap. 24, 1 (ORL X, 181; OE I, 1223).

[96] Consolació és ço que dóna remey d'alguns greuges per alguna satisfacció.

Llibre de santa Maria, cap. 25, 1 (ORL X, 188; OE I, 1225).

[97] Paupretat és ço que desposseex la volentat de les riqueses⁶⁷ d'aquest món e dóna libertat a haver riqueses de virtuts.

Llibre de santa Maria, cap. 26, 1 (ORL X, 196; OE I, 1228).

[98] Almoyna és donar coses necessàries a aquells qui⁶⁸ per la amor de Déu les⁶⁹ demanen.

Llibre de santa Maria, cap. 27, 1 (ORL X, 203; OE I, 1231).

65. *te*: *Llibre de santa Maria* «tén per».

66. *dolor*: ms. «dosor».

67. *riqueses*: *Llibre de santa Maria* «coses».

68. *qui*: al ms. s'afegeix «la».

69. *les*: ms. «la».

[99] Obediència és sotsmetre son enteniment e sa volentat a altre sens neguna retenció.⁷⁰

Llibre de santa Maria, cap. 28, 1 (ORL X, 209; OE I, 1233).

[100] Ajuda és esforçar coses frèvols | [f. 128] e donar-los compliment d'açò que desigen.

Llibre de santa Maria, cap. 29, 1 (ORL X, 216; OE I, 1236).

[101] Alba és comensament de resplendor e fi de tenebres.

Llibre de santa Maria, cap. 30, 1 (ORL X, 222; OE I, 1238).

APÈNDIX: DESCRIPCIÓ DEL MS. 11559 DE LA BIBLIOTECA NACIONAL DE MADRID

S. xv.⁷¹ Enquadrernació original de pergami, en força bon estat, amb tres punts de reforç, o unió dels folis, al llom; també presenta rastres de dues betes per tancar les cobertes, ara segades. Al llom, «Cent noms de Deu», resseguit modernament amb tinta més fosca que la que s'intueix a sota. A la part superior del llom hi ha el núm. «48», escrit modernament en llapis; a la part inferior, un segell amb la signatura «Mss. 11559». Tornem a trobar el mateix segell a l'interior de la coberta davantera, on també hi ha, escrit en llapis i ratllat, la signatura antiga «I i-171». A l'interior de la coberta posterior, a més d'un figura amb algunes dignitats divines, hi ha, a l'angle superior dret, escrit en llapis, la xifra «500»; ja a la banda de fora, a la zona inferior, s'intueix que s'hi havia escrit alguna cosa en tinta, si bé actualment és quasi esborrat.

Tant a les guardes anteriors com a les posteriors s'han aprofitat dos fulls, força gruixuts, amb il·lustracions i figures lul·lianes, que constitueixen tres guardes per banda; pel que fa a les del davant, podem destriar, repartida entre el recto del primer i el verso del segon, la inscripció «Ex libro de lumine»; a la tercera guarda davantera, sobre la representació d'una flor i del que sembla una serp, es llegeix: «es del Uso del D.^r Juan Bautista Estrader : Acolito : 1770.» Pel que fa a les guardes posteriors llegim, al recto de la tercera, cap per avall i mig tallat, en una lletra del segle xvii o del xviii, «Barbara Mesauda».

70. *neguna retenció: Llibre de santa Maria* «negún reteniment».

71. Coincideixen amb aquesta datació Massó i Torrents, Pérez i Perarnau. En canvi, Martí de Barcelona i Salvador Galmés (aquest darrer a ORL XIX i XX) situen el còdex entre el final del s. xiv o el principi del xv.

18 quaderns, majoritàriament de 8 folis (4 + 4), tret del que fa 16, que en té 7 (3 + 4; correspon als ff. 119-125; manca el que hauria estat el primer foli del plec),⁷² i del 5è i del 18è, que en tenen 6 (3 + 3; es tracta dels quaderns formats pels ff. 33-38 i 134-139, respectivament). Pel que fa a la presència de reclams, cal constatar que se'n conserven alguns (tots en el darrer foli d'un quadern), si bé en diversos casos han estat tallats parcialment. Així, en trobem als ff. 8^v («fo lo»), 38^v («deu fil»), 46^v («ab bo»), 78^v («aquel»), 118^v («e per») i 125^v («de coses»).

139 folis de pergamí, en bon estat, de 120 × 85 mm. Als cantells dels folis hi ha restes de pintura daurada. Escripura a ratlla tirada. Línies per pàgina: 19/21 (20/22 a l'obra núm. 10). Les mesures de la caixa són 70 × 47 mm. A força folis s'aprecien les línies utilitzades per marcar els marges, tant horitzontals com verticals. Numeració de foli moderna en xifres aràbigues, escrita en llapis blauverdós.

Es tracta d'un volum miscel·lani de contingut lullian, en el qual trobem els textos següents:

1. Ramon Llull, *Cent noms de Déu* (ff. 1-98^v). *Inc.*: Com los sarrahins entenen provar lur lig esser donade de deu *per* ço car lo alcora es tan bell dicat que no·l poria fer null hom semblant de ell. *Expl.*: A vos Mare de deu present / aquest xant qui novellament / es fet a vostre honrament.

Gl an; ROL 38; Pla 52; Bo II.B.12. Editat a ORL XIX, 77-170, a cura de Salvador Galmés i Ramon d'Alòs-Moner (és el ms. N).⁷³

2. Ramon Llull, *Ores de nostra dona santa maria* (ff. 99-118^v).⁷⁴ *Inc.*: Deus ab vostra virtut comença Ramon aquestes ores de nostra d[o]na santa maria e canten-se al so dels hymnes | A honor del major senyor / Jhesucrist vull far *per* s'amor / Set hores de sa mayre. *Expl.*: Mays cell qui ama mays salut / Que·l judici per deu vulgut / No fa oracio leyal / Ans so te la dona a mal / De la fi d'aquest libre / Les ·vii· ores son finides.

Gl aj; ROL 50; Pla 38; Bo III.8a. Editat a ORL XIX, 173-198 (vegeu l'obra anterior).

72. El reclam del f. 118^v, «E per», no coincideix amb el text inicial del f. 119, sinó amb l'inici del primer dels tres versos de les *Hores de nostra dona* que manquen: «e per Ramon proferides / A la dolça dona d'amor / pregon per ell li peccador» (vegeu ORL XIX, 198). Al foli que manca, doncs, hi devia haver, almenys, els tres versos perduts de les *Hores de nostra dona*.

73. Recullo només les edicions que han tingut en compte els textos conservats en aquest còdex.

74. Manquen els tres darrers versos de l'èplicit (vegeu ORL XIX, 198). DOMÍNGUEZ BORDONA (1931: 82) no distingeix aquesta obra de la compilació de definicions que hi ha a continuació, i afirma que ocupa els ff. 99-133^v.

3. Recull de definicions lul·lianes de la *Doctrina pueril* (ff. 119-126), del *Llibre de Benedicta tu in mulieribus* (f. 120^v) i del *Llibre de santa Maria* (ff. 126-128).⁷⁵ *Inc.*: De articles | Que son articles Article [*sic*] son creure e amar veres coses e meravelloses De deu. *Expl.*: Alba es comensament de resplendor e fi de tenebres.

(1) Gl b; ROL 21; Pla 42; Bo II.A.3.ter.

(2) Gl ka; Pla 53; Bo FD II.5.

(3) Gl az; ROL 48 (49); Pla 60; Bo III.7.

4. Oració a Ramon Llull (f. 128^{rv}).⁷⁶ *Inc.*: Raymundus mundus preciose laudis habundus doctor profundus regnat sine fine iocundus. *Expl.*: Doctor erat gratus Raymundus lull sicque vocatus. Majoricis natus est et tumba tumulatus. Anunciaverunt opera dei. Et facta eius intellexerunt.

N'hi ha dues edicions: (1) MARTÍ DE BARCELONA, 1933: 387 n. 3; (2) ORL XX, 313 n. 3, a cura de Salvador Galmés.

5. Dues oracions a Maria, en vers (f. 128^v).

(1) Ave maria deus te sal verge maria / Rosa de caritat per deu lo pare obumbrada / Liri de virginitat per lo sant sperit sposada / Viola de humilitat mare del fill de deu appellada.

(2) Verge benaventurada / En lo vostre cors sant et sagrat / Vertaderament s'es encarnat / Lo fill de deu benaventurat / Prech-vos verge maria que la anima / mia e tot lo meu cors vos sia comanat. amen.

N'hi ha dues edicions: (1) MARTÍ DE BARCELONA, 1933: 387-388; (2) ORL XX, 314 n. 1.

75. De la *Doctrina pueril* hi ha les definicions inicials, en els primers casos precedides per una pregunta en què es demana què és cada cosa, dels caps. 1, 3-6, 13, 15, 17, 19 (no es tracta de la definició inicial, sinó d'un passatge del paràgraf 6, i encara recollit molt lliurement), 20-21, 23-29, 32-33, 35-36, 40-41, 43-44, 52-70, 73-75 (del cap. 73, se'n recullen les definicions dels § 1, *art i gramàtica*, 4, *lògica*, i 9, *retòrica*; del 74, en canvi, només hi ha la del § 1, *geometria*), 77-93, 95 i 97-98. Del *Llibre de santa Maria* també hi ha les definicions inicials dels caps. 3, 10-11 i 13-30. Al f. 120^v, entre les definicions dels caps. 27 i 28 de la *Doctrina pueril*, n'hi ha una de *peccat original* procedent de l'apòcrif *Benedicta tu in mulieribus* (ORL X, 293).

76. D'acord amb Galmés, es tracta d'«Una antífona amb versets i oració *ad beatum Raymundum*, seguida d'altra antífona i versets» (ORL XX, 313). Segons MARTÍ DE BARCELONA (1933: 387), la segona antífona comença amb el «Doctor erat gratus Raymundus...». En un judici sobre el culte a Ramon del 1612, Gregori Benèjam, prevere i canonge de Sant Antoni, va recitar la primera antífona; també la va citar —si bé aquest sembla que es va limitar a posar-ho sobre paper—, Antoni Solivelles, escrivà de la cúria (vegeu CUSTURER, 1700: 115-116 n. 57 i 117-118 n. 60, respectivament).

6. *La recomendacio de sant ancelm*⁷⁷ (ff. 129-130^v). *Inc.*: Aquesta es la recomendacio de sant ancelm la qual se deu dir per cascun crestia en tots temps del any que y haura devocio en especial quant sera malalt. *Expl.*: Digues fratre tres vegades senyor tu has trencat los meus ligaments per aço a tu sacrificare hostia de laor lo nom de tu senyor invocare reclam e reclamere aquell aço's diu a la persona qui es prop de la mort.

7. *Oracio devota qui's diu quant hom deu reebre lo cors de Jhesucrist* (ff. 130^v-131^v). *Inc.*: Senyor deus omnipotent ple de tota clemencia et pietat yo vench en aquest sant sagrament del glorios cors del teu singular fill senyor meu Jhesu Crist. *Expl.*: en lo teu sant regne de paradís lo pusca clarament contemplar fas a faç sens fenir. amen.

8. *Oracio per fer gracies apres que auras reebut lo cors precios de Jhesucrist* (ff. 131^v-132). *Inc.*: Senyor deu meu Jhesucrist gracies te faç qui mi peccadora indigna has volgut sadollar del teu glorios cors. *Expl.*: Qui vius e regnes ab lo pare e'l sant sperit en unitat de essencia eternal e infinida. amen.

9. *Aquesta oracio devall escrita ordona sant thomas d'aquin del orde dels preycadors e deu-se dir en lo adorament del sant precios cors de Jhesucrist* (ff. 132^v-133^v). *Inc.*: Ador-te devotament veritat increada / que sots aquestes figures verament es velada. *Expl.*: E ab los meus huylls e bocha en la glori'a tu loar. amen.

10. *Nota que en la missa solemne son representades vint coses per las quals es significada la vida de nostre Senyor Jhesucrist axi com se seguex* (ff. 134-137^v).⁷⁸ *Inc.*: Primerament lo prevere se'n entra en la sacristia e revest-se secretament. E vet aci la Incarnació que secretament fo en lo ventre de la humil Verge maria mare de deu. *Expl.*: E vete⁷⁹ aci vint obras de la missa que significan toda la vida de nostre Senyor Jhesucrist / Oracio.

11. *Poesia a Jesucrist* (f. 138). *Inc.*: Domine Jhesucriste qui hanc sacratissimam carnem de gloriose virginis utero asumpsisti et hunc sacratissimum sanguinem de sacratissimo latere tuo in ara crucis pro salute nostra efudisti. *Expl.*: et corporis preteritis presentibus futuris amen. / En la damont dita oratio ha ·c· dias de perdo qui la diu quant lo cors es levat / Deo gratias.

77. PÉREZ llegeix *Antelm* (1971-1973: 232).

78. Hi ha una versió en espanyol d'aquesta *Nota sobre la missa* al f. 2^v del ms. 1022 de la Biblioteca Casanatense de Roma. Vegeu, més amunt, n. 14.

79. La segona e, ratllada.

12. *Blaquerna*, fragment (ff. 138^v-139).⁸⁰ *Inc.*: De adorar lo cors del Redemptor Jesuchrist | Ador-te vera carn e ver cors de Jesuchrist lo qual ests [*sic*] presentat á mos vulls corporals sots forma de Pa. *Expl.*: placia't señor Deu meu Jesuchrist que·m rabes en lo teu sant Regna per conexer é contemplar ta virtut e en la tua virtut é per la tua virtut sia desliurat del mortal ynimich. Amen.

Gl ak; ROL 23; Pla 44; Bo II.A.17.

A la primera obra no hi ha títol. A les *Hores de nostra dona* el títol és en vermell. Al text núm. 9 el títol és subratllat en vermell. Les rúbriques són del mateix color que la resta del text. Les caplletres són alternativament blaves o vermelles, amb decoracions de tipus geomètric en vermell o morat. La majoria de majúscules, si més no als *Cent noms de Déu*, presenten la mateixa decoració que les caplletres; més endavant imperen les que presenten ornamentació en groc i en algun cas, a partir del f. 128, en vermell. Després del f. 134 no hi ha ornamentació en colors. Hi ha calderons, alternativament blaus o vermells, als ff. 128-133^v.

El text dels ff. 1-128, escrit en lletra semigòtica del xv (influïda per la humanística), és obra d'un mateix copista. A partir de l'oració a Ramon (núm. 4) hi ha un canvi de mà, també en lletra semigòtica, però que presenta uns trets més angulats que l'anterior (amb una lleugera influència bastarda), que es manté fins al f. 133^v. Entre els ff. 134 i 138 trobem encara una tercera mà. També és d'una mà diferent, i força posterior, l'oració al cos de Jesucrist dels ff. 138^v-139, procedent del *Blaquerna*; és escrita en lletra cursiva humanística (ss. xvi-xvii).

Pel que fa a les intervencions que es detecten damunt del text, podria ser obra del copista el «val» escrit al marge del f. 52^v,⁸¹ com també l'«hom» d'un dels tercets del f. 65^v.⁸² Al f. 7^v, a causa d'un petit forat —segurament producte d'una cremada—, una mà no massa posterior al copista va esmenar el text perdut mitjançant crides: al recto, «fill», i al verso, «null» (malgrat que es pot intuir que hi deia «negun»; el canvi provoca que el vers quedi mancat d'una síl·laba);⁸³ la

80. Vegeu LLULL, 1935-1954: I, 94.24-95.14.

81. Fa referència al v. 2 del 10è tercet de 55, «O Valor».

82. És al v. 3 del 6è tercet de 68, «O honorate»: «A Deu se pertany tal honor / que de totes sia major / ço es que hom muyra per sa amor.»

83. Correspon al v. 3 del 7è tercet de 5, «O pater»: «Aytant es deu pare sustancialment / com esta pare relativament / e per ço esta pare sens negun accident.» De totes maneres, la mètrica dels *Cent noms*, si fem cas de l'autor, tampoc no és un element de judici massa fiable a l'hora de parlar d'intervencions poc acurades; com diu Ramon al pròleg de l'obra, «Aquests versos riman per co que hom los puscha mils saber de cor e no fem forca si en alguns verssos ha mes sillabes que en altres per co que milor materia puscam posar en aquest libre E a major dificultat posar tant suprell materia en rims que no es posar lo alcóra en lo dictat que es pposat» (f. 3).

mateixa mà va intervenir, al mateix foli, dos tercets més avall i al f. 46^v. Al f. 32 una nova correcció, ara deguda al contingut i duta a terme pel que sembla una tercera mà, probablement també de l'època, torna a produir una irregularitat mètrica (que potser s'intenta evitar amb la repetició de la vocal a la segona síl·laba), ja que, al vers «O Jhesu en Natzaret nat»,⁸⁴ se substitueix el locatiu, ratllat, per «Betleem». Sembla que és amb la tinta d'aquesta darrera intervenció, d'un to força més fosc, que s'han resseguit els números dels cent noms (en l'ordenació original hi havia errors: en lloc de «36» s'havia tornat a escriure «34», amb la modificació consegüent de la resta de números, entre altres problemes). També deu ser seu l'afegit, al f. 51, del verb de «Deus fa home de cors mortal», on sembla com si s'hagués raspat un mot que hi havia anteriorment.⁸⁵ Potser també és obra seva la correcció, als ff. 52^v i 53 de «cove e» per «conve», fet que l'obliga a escriure una nova *e* al començament del vers següent. Trobem una altra intervenció posterior al copista al f. 50, on es desenvolupa el nom de «Pera» on abans només hi havia la inicial.⁸⁶ S'usa la mateixa tinta al f. 63, on s'interlinea «deus» després del verb.⁸⁷ Al f. 64 s'ha expuntuat i ratllat el mot «comensament».⁸⁸ No són obra del copista les esmenes al f. 128 (on prèviament s'ha raspat un mot)⁸⁹ i les paraules interlineades als ff. 129 («si»), 129^v («esser»), 130 («tues»), com tampoc, potser, el «fa» del f. 51, esmentat més amunt. Als ff. 130^v-132 s'han afegit, amb una tinta força més fosca, els punts de les *i*. Al f. 139^v s'ha escrit, en lletra que sembla força moderna però que imita la medieval, «Horas deuotissimas dels cent noms de deu, axi mateix y son les horas de la verge Maria fetas per nostre Ramon llull doctor illuminat». A sota seu, mig esborrat i probablement força més antic, «Domine dominis noster *quar* [?] / in domino confido mo [?] domine / maria virgo nou est [...] don mo[l] / tibi servilis [vita] [re]mundo / Finis». Al f. 133^v hi ha un cercle dibuixat, i al f. 139 trobem una il·lustració que representa la cara d'un angelot amb dues ales; del coll li penja una mena de mocador i està flanquejat per dues fulles.

Aquest manuscrit va ser propietat del marquès de Santillana (SCHIFF, 1905) i, posteriorment, va formar part de la biblioteca d'Osuna.⁹⁰ El manuscrit s'havia identificat, a la Biblioteca Nacional de Madrid, amb la signatura

84. Es tracta del v. 1 del 1r tercet de 33, «O Jhesu».

85. Vers 1 del 5è tercet de 54, «O factor».

86. Correspon al v. 1 del 10è tercet de 52, «O Imperator».

87. Es tracta del v. 1 del 3r tercet de 66, «O laudate»: «Aytant es *deus* digne de lahor / per son amar com per sa amor / car ensemps han equal u valor».

88. Al v. 3 del 6è tercet de 67, «O nominate».

89. Actualment es llegeix «martirem». Segons Galmés (ORL XX, 313 n. 3), el mot raspat era *doctorem*.

90. ROCAMORA, 1882: núm. 48; PÉREZ, 1971: 231.

antiga I i-171. Perarnau planteja la hipòtesi que els seus cent vint-i-vuit primers folis siguin de la mateixa mà que va escriure els ff. 1-119 de la part que ell data del segle XV del Clm. 10497 de la Bayerische Staatsbibliothek de Múnic (1982-1986: I, 116 n. 10, 187, i 1983: 142).

Hi ha descripcions del manuscrit a SCHIFF, 1905: 385; MASSÓ I TORRENTS, 1913-1914: 738-739; DOMÍNGUEZ BORDONA, 1931: 82-83; MARTÍ DE BARCELONA, 1933: 387-388; ORL XX, 312-314; PÉREZ, 1958-1970: núm. 1077, 1101, 2;⁹¹ 1971-1973: 11-12.⁹² Vegeu també CUSTURER, 1700: 116-118 nn. 57 i 60; ROCAMORA, 1882: núm. 48; MASSÓ I TORRENTS, 1932: 12; CASTRO, 1973: 454, 474-475; PERARNAU, 1982-1986: I, 116 n. 10, 187; 1983: 142.

JOAN SANTANACH I SUÑOL

BIBLIOGRAFIA

- Bo *Catàleg cronològic de les obres de Ramon Llull*, dins OS II, 539-589.
- Gl *Raymond Lulle*, dins GLORIEUX, 1933: II, 146-191.
- Pla *Chronologischer Werke-Catalog*, dins PLATZECK, 1962-1964: II, 3*-84*.
- MOG *Raimundi Lulli Opera omnia*, 8 vols., ed. d'I. Salzinger, Magúncia, 1721-1742.
- OE Ramon LLULL, *Obres essencials*, 2 vols., Barcelona, Selecta, 1957; «Biblioteca Perenne».
- ORL *Obres de Ramon Llull*, 21 vols., Palma, 1906-1950.
- OS *Obres selectes de Ramon Llull*, 2 vols., a cura d'Antoni Bonner, Palma, Editorial Moll, 1989; «Els Treballs i els Dies», núms. 31-32.
- RD Elies ROGENT i Estanislau DURAN, *Bibliografia de les impressions lul·lianes*, proemi, addicions i índex de Ramon d'Alòs-Moner, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1927. N'hi ha edició facsimil en tres volums: Palma, Miquel Font, 1989-1991.
- ROL Raimundi LULLI, *Opera latina*, vols. I-V, Palma, Maioricensis Schola Lullistica, 1959-1967; vols. VI i seg., Turnhout, Brepols.

91. Pérez, en aquest lloc del seu catàleg de manuscrits lul·lians de Mallorca, recull que a la caixa 16 de la biblioteca del convent de Sant Francesc de Palma hi ha, procedent de la col·lecció de Salvador Galmés, una fotocòpia del manuscrit madrileny. A la pàg. 189 esmenta que també n'hi ha una altra, aquesta vegada a la caixa 40, del que sembla que són els folis que contenen les definicions lul·lianes.

92. Pérez, però, no identifica que hi hagi res relacionat amb la *Doctrina pueril*.

- Lola BADIA (1983): *El «Libre de definicions», opuscle didàctic lul·lià del segle XV*, Barcelona, Humanitas; «Biblioteca Humanitas de Textos Inéditos».
- Pere BOHIGAS (1944): *Fondos manuscritos lulianos de bibliotecas de Mallorca*, «Biblioteconomía. Boletín de la Escuela de Bibliotecarias de Barcelona», núm. 1, ps. 80-88.
- Anthony BONNER (1977): *Problemes de cronologia lul·liana*, «Estudios Lulianos», núm. 21, ps. 35-58.
- Antoni BONNER (1986): *Modificacions al catàleg d'obres de Ramon Llull*, «Estudios Lulianos», núm. 26, ps. 81-92.
- Anthony BONNER (1988): *La cronologia dels anys 1303-1308 i de l'estada a Pisa de Ramon Llull*, «Estudios Lulianos», núm. 28, ps. 71-76.
- Antoni BONNER (1995): *Correccions i problemes cronològics*, «Studia Lulliana», núm. 35, ps. 85-95.
- Manuel de CASTRO (1973): *Manuscritos franciscanos de la Biblioteca Nacional de Madrid*, Madrid, Dirección General de Archivos y Bibliotecas.
- Eusebi COLOMER I POUS (1997): *El pensament als països catalans durant l'Edat Mitjana i el Renaixement*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans / Publicacions de l'Abadia de Montserrat; «Scripta et Documenta», núm. 54.
- Juan CUSTURER (1700): *Disertaciones históricas del culto inmemorial del B. Raymundo Lullio*, Mallorca.
- J. DOMÍNGUEZ BORDONA (1931): *Catálogo de los manuscritos catalanes de la Biblioteca Nacional*, Madrid.
- Federico GARCÍA DE LA CONCHA (1992): *Manuscritos lulianos de la Biblioteca Colombina de Sevilla*, «Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana», núm. 48, ps. 327-338.
- Paul GLORIEUX (1933): *Répertoire des maîtres en théologie de Paris au XIII^e siècle*, 2 vols., París, Librairie Philosophique J. Vrin; «Études de Philosophie Médiévale», núms. XVII-XVIII.
- P. E. GUARNERIO (1908): *Contributo agli studi lulliani. De la doctrina dels infants Cod. Ambr. 0. 87 sup.*, «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans», núm. 2, ps. 497-519.
- Ramon LLULL (1736): *Llibre de doctrina pueril compost en llengua l·lamosina per lo illuminat doctor y martyr invictissim de Christo el B. Ramon Llull mallorqui | Traduit a llengua usual mallorquina per un devot dexeble seu à utilitat de los miñons de Mallorca*, Palma de Mallorca, Impremta de Pere Antoni Capó.
- Ramon LLULL (1935-1954): *Libre de Evast e Blanquerna*, 4 vols., ed. de Salvador Galmés, Barcelona, Barcino; «Els Nostres Clàssics», núms. 50-51, 58-59, 74 i 75.
- Ramon LLULL (1972): *Doctrina pueril*, ed. de Gret Schib, Barcelona, Barcino; «Els Nostres Clàssics», núm. 104.

- Ramon LLULL (1993): *Llibre del Gentil e dels tres savis*, a cura d'Antoni Bonner, Palma de Mallorca, Patronat Ramon Llull; «Nova Edició de les Obres de Ramon Llull», núm. II.
- Ramon LLULL (1996): *Llibre dels articles de la fe. Llibre què deu hom creure de Déu. Llibre contra Anticrist*, a cura d'Antoni Joan Pons i Pons, Jordi Gayà Estelrich i Gret Schib Torra, Palma de Mallorca, Patronat Ramon Llull; «Nova Edició de les Obres de Ramon Llull», núm. III.
- Ramon LLULL (1998): *Lògica nova*, a cura d'Antoni Bonner, Palma de Mallorca, Patronat Ramon Llull; «Nova Edició de les Obres de Ramon Llull», núm. IV.
- MARTÍ DE BARCELONA (1933): *Notes descriptives dels manuscrits franciscans medievals de la Biblioteca Nacional de Madrid*, «Estudis Franciscans», núm. 45, ps. 337-404.
- Jaume MASSÓ I TORRENTS (1913-1914): *Adició a la Bibliografia dels antics poetes catalans*, «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans», núm. 5, ps. 738-740.
- Jaume MASSÓ I TORRENTS (1932): *Repertori de l'antiga literatura catalana. La poesia*, vol. 1, Barcelona, Alpha.
- Francesc de B. MOLL (1957): *Notes per a la valoració del lèxic de Ramon Llull*, «Estudios Lulianos», núm. 1, ps. 157-206.
- Mateu OBRADOR (1908): *Viatge d'investigació a les Biblioteques de Munich y Milà*, «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans», núm. 2, ps. 589-613.
- José PERARNAU (1974): *Los códices lulianos en las bibliotecas Casanatense y Apostólica*, «Anthologica Annua», núm. 21, ps. 187-248.
- José PERARNAU (1975-1976): *Dos tratados «espirituales» de Arnau de Vilanova en traducción castellana medieval: «Dyalogus de elementis catholice fidei» y «De helemosina et sacrificio»*, «Anthologica Annua», núms. 22-23, ps. 477-630.
- Josep PERARNAU (1982-1986): *Els manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic. I. Volums amb textos catalans (Apèndix: Inventari d'obres lul·lianes en català). II. Volums de textos llatins*, 2 vols., Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya; «Studia, Textus, Subsidia», núms. III i IV.
- Josep PERARNAU (1983): *Consideracions diacròniques entorn dels manuscrits lul·lians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic*, «Arxiu de Textos Catalans Antics», núm. 2, ps. 123-169.
- Josep PERARNAU (1991): *Entorn d'una afirmació d'A. Bonner relativa al ms. de Milà, Ambrosiana, O 87 Sup*, «Studia Lulliana», núm. 31, ps. 67-72.
- Lorenzo PÉREZ MARTÍNEZ (1958-1970): *Los fondos manuscritos lulianos de Mallorca*, «Estudios Lulianos», núm. 2, ps. 209-226, 325-334; núm. 3, ps. 73-88, 195-214, 297-320; núm. 4, ps. 83-102, 203-212, 329-346; núm. 5, ps. 183-197, 325-348; núm. 7, ps. 89-96, 217-222; núm. 14, ps. 237-242.

- Lorenzo PÉREZ MARTÍNEZ (1961): *Los fondos lulianos existentes en las bibliotecas de Roma*, Roma, Iglesia Nacional Española; «Publicaciones del Instituto de Estudios Eclesiásticos en Roma. Subsidia», núm. 3.
- Lorenzo PÉREZ MARTÍNEZ (1971-1973): *Fondos lulianos en bibliotecas españolas*, «Estudios Lulianos», núm. 15, ps. 221-236; núm. 16, ps. 78-86; núm. 17, ps. 197-204.
- Erhard-Wolfram PLATZECK (1962-1964): *Raimund Lull. Sein Leben - Seine Werke. Die Grundlagen seines Denkens (Prinzipienlehre)*, 2 vols., Roma / Düsseldorf; «Bibliotheca Franciscana. Studia quae Spiritum et Vitam Franciscalem Illustrant», núm. 5.
- José M. ROCAMORA (1882): *Catálogo abreviado de los manuscritos de la biblioteca del Excmo Señor Duque de Osuna é Infantado, hecho por el conservador de ella don José M. Rocamora*, Madrid.
- Joan SANTANACH I SUÑOL (en premsa): *Perduts, amagats i retrobats. Història de dos manuscrits de la Doctrina pueril*, «Els Marges», núm. 68.
- Marius SCHIFF (1905): *La bibliothèque du Marquis de Santillane*, París.
- Friedrich STEGMÜLLER (1962): *Raimundiana Hispalensia. Über Raimundus-Lullus-Handschriften in der Bibliotheca Colombina zu Sevilla*, «Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens», núm. 19, ps. 171-186.